

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

УДК 553.04 (477. 43/44)

Мирослав СИВИЙ

КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА ТА ПОТЕНЦІАЛ МІНЕРАЛЬНО-СІРОВИННИХ РЕСУРСІВ ПОДІЛЛЯ

Основними складниками компонентної структури мінерально-сировинних ресурсів (МСР) Поділля виступають насамперед різні види будівельної сировини (рис. 1). Підпорядковане значення мають агрохімічна і технологічна сировина. Зауважимо, що при оцінюванні враховувались тільки балансові запаси мінеральної сировини, затверджені Державною комісією із запасів.

Так, у структурі МСР Тернопільської області найбільшу частку (25 %) становлять вапняки для виробництва вапна; частки такої сировини як цементна, для цукрової промисловості, камінь будівельний, сировина для будівельної кераміки коливаються у межах 10-13 %. Усі інші види сировини не перевищують перших відсотків. Тобто, мінерально-сировинна база господарського комплексу області ґрунтується фактично на декількох видах будівельної сировини, не особливо цінних і дефіцитних. Ціла низка районів мають у своєму розпорядженні буквально 1-2 види будівельної сировини. Наприклад, Підгаєцький – тільки цегельно-черепичну, Бучацький – цегельно-черепичну сировину і камінь будівельний, Зборівський – камінь будівельний і торф, Чортківський – 91 % сировини для будівельної кераміки, Шумський – 85 % торфів і 13 % – сировини для будівельної кераміки. Лише декілька районів більш-менш рівномірно забезпечені будівельною сировиною: Підволочиський, Теревовлянський, Бережанський, Заліщицький та деякі інші.

Уявлення про величину розвіданих запасів конкретних видів мінеральної сировини та їх розподіл за адміністративними районами дає зведена таблиця балансових запасів мінеральної сировини регіону, приведена у [1].

Аналіз таблиці показує, що Тернопільська область найкраще забезпечена розвіданими запасами вапняків для випалювання вапна (понад 182 млн. т), при цьому основні поклади їх зосереджені фактично у трьох районах: Збараському, Підволочиському та Бережанському. Значні запаси в області також сировини для цукроварень (понад 101 млн. т), для виготовлення цементу (понад 97 млн. т), каменю будівельного (понад 94 млн. т), а також сировини для будівельної і грубої кераміки та піску будівельного.

Цементна сировина зосереджена в Монастирському районі, цукрова – у Підволочиському та Бережанському. Запаси сировини для виробництва щебеню і буту відомі майже у всіх районах області, однак біля половини запасів припадає на Борщівський район. Основні запаси піску будівельного також концентруються у трьох районах області: Збараському, Бережанському та Тернопільському. Сировина для будівельної кераміки розвідана практично у кожному районі, хоча у незначних кількостях (1-5 млн. т).

Окрім перерахованих видів сировини, область володіє незначними розвіданими запасами торфу, гіпсів та ангідритів, вапняків для меліорації, крейди будівельної, каменю облицювального і пиляного, сировини для керамзиту та аглопориту і скляної промисловості. Таким чином, фактично область має у своєму розпорядженні лише окремі види будівельної сировини, у першу чергу, карбонатну сировину (вапняки, мергелі, крейду, доломіти), в меншій мірі – глинисту (суглинки, глини), пісок, гіпси і певні запаси паливної (чи агрохімічної) сировини – торфу.

Рис. 1. Розподіл населених пунктів за типом населеного пункту по областях України

Таблиця 1
Мінерально-ресурсний потенціал Поділля

Сільськогосподарський Район	Частка ресурсів від загальних в Україні, %																			
	Сировина для вапняків	Асбестова сировина	Сировина для цукру промисловості	Глина бентонітова	Каоліни	Цегляна сировина	Крива будівельна	Вапняк будівельний	Камень будівельний	Камень облицювальний	Гіпс та ангідрит	Лісок для скла	Лісок будівельний	Піщано-гравійна суміш	Керамзитова сировина	Сировина для будівельних керамік	Торф	Вугілля	Місце району у структурі МСР області	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Тернопільська																				
Бережанський	-	-	7.4	0.8	-	-	-	2.4	0.03	-	-	0.4	0.6	-	-	-	0.3	0.03	-	3
Борщівський	1.4	-	-	-	-	-	-	-	0.4	-	0.003	5.3	-	-	-	-	0.1	-	-	5
Бучацький	-	-	-	-	-	-	-	-	0.02	-	0.004	-	-	-	-	-	0.08	-	-	16
Гусятинський	-	-	-	-	-	-	-	0.03	0.06	-	-	-	0.01	-	-	-	0.34	-	-	14
Заліщицький	1.04	-	-	-	-	-	-	0.1	0.001	-	-	0.57	-	0.17	2.7	-	0.38	-	-	6
Збарзький	-	-	-	-	-	-	-	12.3	0.03	0.05	-	-	0.92	-	-	-	0.25	0.02	-	2
Зборівський	-	-	-	-	-	-	-	-	0.15	-	-	-	-	-	-	2.5	0.05	0.08	-	10
Козівський	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.01	0.01	-	-	0.21	0.02	-	9
Кременецький	-	-	-	-	-	-	2.47	-	0.006	-	-	-	0.11	0.11	-	-	0.08	0.48	-	7
Ланецький	-	-	-	-	-	-	-	-	0.001	-	-	-	0.00	0.00	-	-	0.03	0.51	-	13
Монастирський	-	-	-	-	-	3.38	-	1.13	0.07	-	0.22	-	-	-	-	-	0.16	0.00	-	4
Підгаєцький	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.04	-	-	17
Підволочиський	22.8	-	23.1	-	-	-	-	8.14	0.11	0.24	-	-	-	-	-	-	0.07	-	-	1
Теребовлянський	0.49	-	-	-	-	-	-	0.2	0.06	-	1.67	-	0.06	0.06	-	-	0.25	0.03	-	8
Тернопільський	-	-	-	-	-	-	-	-	0.015	-	-	-	0.40	0.40	-	-	0.35	-	-	12
Устатківський	-	-	-	-	-	-	-	-	0.002	-	-	-	0.00	0.00	-	-	0.11	-	-	15
Шумський	-	-	-	-	-	-	-	-	0.001	-	-	-	0.00	0.00	-	-	0.08	1.62	-	11
По області:	25.73	-	30.5	0.8	-	3.38	2.47	24.3	0.956	0.29	1.897	5.87	0.4	2.31	2.7	2.5	2.88	3.511	-	-

Продовження табл.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Хмельницька																				
Білогірський	-	-	-	-	-	-	0.28	-	-	-	-	-	-	0.014	-	-	0.08	0.25	-	14
Рівненський	1.55	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.12	-	-	18
Розочинський	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.14	0.15	-	17
Городоцький	-	-	-	-	-	-	-	0.3	0.1	1.6	-	-	-	0.00	-	-	0.08	-	-	7
Деражнянський	-	-	-	-	-	-	-	-	0.002	-	-	-	-	-	-	-	0.09	0.58	-	13
Дунаєвський	2.1	-	-	-	-	-	-	-	3.09	1.08	0.001	-	-	-	-	-	0.09	-	-	10
Ізяславський	1.1	-	-	-	-	-	-	0.08	0.001	-	-	-	-	-	-	-	0.19	0.16	-	12
Кам'ян.-Под.	1.7	5.2	8.3	-	-	5.2	-	4.3	0.6	0.2	-	4.4	-	0.04	1.9	-	0.23	0.03	-	1
Красилівський	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.09	-	-	20
Летичівський	0.97	-	-	-	-	-	-	0.13	3.36	-	-	-	-	-	-	-	0.24	-	-	6
Новоушицьк.	3.86	-	-	0.19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.05	-	-	15
Полонський	-	-	-	-	0.3	-	-	-	1.04	-	-	-	-	0.02	-	-	0.13	0.01	-	5
Славутський	-	-	-	0.00	-	0.5	-	0.01	3.07	-	-	-	-	2.5	-	0.8	0.32	-	-	2
Старокостянтинів	-	-	-	-	-	-	-	0.08	3.18	-	-	-	-	-	-	-	0.2	0.33	-	8
Старосиньківс.	-	-	-	-	-	-	-	-	3.02	-	-	-	-	-	-	-	0.05	0.14	-	16
Теопольський	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.11	-	-	19
Хмельницький	-	-	-	-	-	-	-	-	0.003	-	-	-	-	-	-	1.37	0.76	0.33	-	9
Чемаровецьк.	31.9	-	30.1	-	-	-	-	5.6	3.21	-	-	-	0.5	-	-	-	0.17	-	-	3
Шепетівський	-	-	-	-	1.28	-	-	0.02	1.1	-	-	-	-	-	-	-	0.26	-	-	4
Шумщинський	1.6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.47	-	-	11
По області:	15.6	5.2	38.5	0.19/100	1.61	5.8	0.28	10.63	3.78	3.31	0.001	4.4	0.5	2.6	1.9	2.17	3.95	1.97	-	-
Вінницька																				
Барський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.03	-	-	-	-	-	-	-	0.11	0.03	-	25
Бершадський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.10	-	-	-	-	-	-	-	0.17	-	-	23
Вінницький	-	-	-	-	-	-	-	-	3.41	-	-	-	-	0.17	-	-	0.72	-	-	6
Гайсинський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.24	-	-	-	-	0.04	-	-	0.29	-	-	12
Хмельницький	0.45	-	-	-	-	-	-	1.43	3.75	-	-	-	-	-	-	-	0.23	-	-	2
Ілчеський	-	8.2	-	-	-	-	-	-	3.27	-	-	-	-	-	-	-	0.05	-	-	14
Козятинський	-	-	-	-	32.6	-	-	-	3.20	-	1.6	-	-	-	-	-	0.25	-	-	1
Калинівський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.67	-	-	-	-	-	-	-	0.19	0.01	-	5
Крыжопільський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.04	1.03	-	-	-	-	-	-	0.09	-	-	21
Липовецький	-	-	-	-	1.57	-	-	-	0.1	-	-	-	-	0.07	-	-	0.06	0.15	0.6	16
Литинський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
Могил.-Под.	2.3	-	-	-	-	-	-	2.16	3.06	0.35	-	-	-	0.23	-	0.2	0.60	-	-	7

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
Муров. – Кур.	0.85	-	-	-	-	-	-	0.07	0.002	0.005	-	-	-	-	-	-	0.07	-	-	26
Немирівський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.34	-	-	-	-	0.006	-	-	0.22	-	-	11
Оратівський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.17	-	-	-	-	-	-	-	0.08	-	-	22
Підвазький	2.27	-	9.4	-	-	-	-	-	3.01	1.74	-	-	-	-	-	-	0.15	-	-	3
Погребищенськ.	-	-	-	-	-	-	-	-	3.09	-	-	-	-	0.10	-	-	0.28	-	-	19
Теплицький	-	-	-	-	-	-	-	-	3.17	-	-	-	-	-	-	-	0.12	-	-	18
Тиврівський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.28	-	1.26	-	-	0.23	-	-	0.20	-	-	10
Томашпільський	1.2	-	-	-	-	-	-	0.04	3.03	2.8	-	-	-	0.03	-	-	0.10	-	-	8
Трошчанський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.28	-	-	-	-	0.53	-	-	0.28	-	-	9
Тулчинський	-	-	-	-	-	-	-	-	3.09	-	-	-	-	-	-	-	0.13	-	-	24
Хмельницький	-	-	-	-	-	-	-	-	3.13	-	-	-	-	-	-	-	0.28	0.02	0.2	17
Чернівецький	0.25	-	-	-	-	-	-	-	3.17	0.02	-	-	-	0.02	-	-	0.03	-	-	20
Чернівецький	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.06	-	-	0.09	-	-	27
Шаргородськ.	1.12	-	0.007	-	-	-	-	1.0	3.05	4.47	-	-	-	-	-	-	0.18	-	-	4
Жупільський	4.7	-	0.07	-	-	-	-	1.0	3.09	0.007	-	-	-	0.02	0.3	-	0.14	-	-	15
По області:	13.2	8.18	9.49	-	34.1	-	-	5.69	5.0	11.5	2.85	-	-	1.50	0.3	1.2	5.57	1.1	0.9	
По Поліччю:	54.6	13.4	43.9	33.7	35.7	9.2	2.7	40.6	9.8	15.1	4.7	10.3	0.9	6.4	5.1	5.9	12.5	6.4	0.9	

Таблиця 1 показує частку окремих видів мінеральної сировини регіону у загальних запасах України, тобто дозволяє визначити цінність та місце кожного виду сировини не лише у структурі мінерально-сировинних ресурсів області чи регіону, але й держави загалом.

Так, Тернопільська область характеризується досить високою часткою у структурі запасів мінеральних ресурсів України трьох видів карбонатної сировини: вапняків для цукроварень, вапнування ґрунтів та випалювання вапна (відповідно, 30, 25 і 24 %). Частки таких видів сировини як цементна, крейда будівельна, камінь облицювальний, гіпс та ангідрит, пісок будівельний, піщано-гравійні суміші, керамзитова сировина, сировина для будівельної кераміки, торф коливаються у межах 2-5% від загальнодержавного. На цьому фоні виділяються такі райони області як Підволочиський, у якому зосереджено майже 23% від загальнодержавних запасів вапняків для меліоративних потреб, 23% вапняків для цукроварень та 8% вапняків для випалювання вапна (виключно родовища Товтрової гряди), Збараський район, який володіє 12% запасів вапняків для вапна, Бережанський район – понад 7% загальнодержавних запасів сировини для цукроварень, 2,5% вапняків для вапна та Монастирський район, у якому зосереджено понад 3% цементної сировини і понад 1% вапняків для вапна. Запаси окремих видів сировини в інших районах області у загальнодержавному балансі обчислюються десятими, сотими та тисячними частками відсотка.

В таблиці 1 подано також орієнтовне місце кожного адміністративного району за його внеском у формування мінерально-сировинного потенціалу області. При цьому враховувались як загальні обсяги запасів окремих видів сировини, так і частка цих запасів у загальнодержавному балансі (тобто їх відносна загальнодержавна цінність). Провідну роль у забезпеченні області будівельною сировиною відіграють такі райони як Підволочиський, Збараський, Бережанський, Монастирський. Дуже бідні розвіданими мінерально-сировинними ресурсами Підгаєцький, Бучацький, Чортківський, Ланівецький райони.

При аналізі не взято до уваги розвідані запаси прісних і мінеральних вод області. Перші становлять 287 тис. м³/добу, що наближається до 2% від загальних запасів України, другі – 440 м³/добу, або 0,64 % від загальнодержавних. Розвідані запаси прісної води зосереджені переважно у Тернопільському і, частково, у Бережанському, Козівському та Чортківському районах. Балансові запаси мінеральних вод розміщені на території лише двох районів – Гусятинського і Тербовлянського.

У Хмельницькій області диспропорції в забезпеченні різними видами будівельної сировини ще більш рельєфні: тут майже 76 % її запасів припадає на чотири види – камінь будівельний (майже 39 %), цементну сировину, вапняк для вапна і сировину для будівельної кераміки. Частки всіх інших видів мінеральної сировини у загальнообласному балансі не перевищують 0,1-3 %. В області також є низка районів, на території яких розвідано 1-2 види переважно будівельної сировини: Красилівський – тільки цегельно-черепична, Новоушицький – тільки вапняки для меліорації та цегельно-черепична сировина, Волочеський і Деражнянський – тільки цегельно-черепична сировина і торфи, Теофіпольський – тільки цегельно-черепична сировина та ін. (рис. 1). До районів, які володіють порівняно широким спектром видів мінеральної сировини, слід віднести Кам'янець-Подільський, Чемеровецький, Славутський, Полонський, Дунаєвецький та деякі ін.

За величиною запасів різко виділяються родовища каменю будівельного (понад 351 млн. т), значні ресурси також цементної сировини (майже 167 млн. т), сировини для цукроварень (понад 128 млн. т), сировини для будівельної кераміки (понад 94 млн. т), вапняків для вапна (понад 79 млн. т), піску будівельного (понад 68 млн. т), каменю пиляного (понад 35 млн. т). Значно менше запасів такої сировини як торф (біля 14 млн. т), гіпс та ангідрит (понад 19 млн. т), вапняки-меліоранти, керамзитова сировина, каоліни.

Поклади агрохімічної сировини, які інтенсивно вивчаються в останні роки (зернисті фосфорити, апатит, глауконіт), а також графіту поки що не включені у загальнодержавний

баланс запасів і можуть розглядатись лише як близька перспектива. За запасами каменю будівельного в області виділяються північні райони, розміщені у межах Українського щита: Шепетівський (понад 99 млн. т), Полонський (понад 96 млн. т), а також єдиний південний район – Кам'янець-Подільський (більше 58 млн. т). Цементна сировина майже повністю зосереджена у Кам'янець-Подільському районі. Сировина для цукрової промисловості – у Чемеровецькому та Кам'янець-Подільському районах. Запаси глинистої сировини більш-менш рівномірно розподілені в усіх адмінрайонах області, дещо виділяються лише Хмельницький та Ярмолинецький райони. Основні запаси вапняків для вапна зосереджені у двох районах – Чемеровецькому і Кам'янець-Подільському. І, нарешті, запаси піщаної сировини майже повністю концентруються у Славутському районі.

Таким чином, за кількістю розвіданих запасів мінеральної сировини в області досить чітко вирізняються декілька районів: Кам'янець-Подільський, Славутський, Чемеровецький, Шепетівський, Полонський. Дуже мало розвіданих запасів сировини у Старосинявському, Теофіпольському, Новоушицькому, Вінковоцькому та деяких інших районах.

Аналіз таблиці 1 показує, що в області зосереджена значна частка (38,5%) вапняків, які використовуються у цукровій промисловості. Всі родовища розташовані у межах Товтрового пасма на території двох районів. Область разом з Тернопільською є одним з головних постачальників технологічної сировини для цукроварень, запаси і видобуток даного виду сировини у цих областях становлять, відповідно, 69 та 48,2 % від загальнодержавних. Висока частка області у загальнодержавному балансі запасів вапняків, які можуть використовуватись для вапнування ґрунтів та як кормові добавки (понад 15 %), однак ця сировина у даний час не знаходить застосування і жодне з 10 розвіданих родовищ не розробляється. Понад 10 % від загальнодержавних становлять запаси вапняків для випалювання вапна, майже 6 % – цементної сировини, по 4-5 % – запаси каменю будівельного, гіпсу, сировини для будівельної кераміки та абразивної сировини (кременю). Запаси інших видів сировини не перевищують 1-2 %.

Розвідані у Славутському районі поклади унікальної сировини – сапонітових глин – єдині з відомих в Україні.

Запаси промислових категорій прісних підземних вод в області становлять всього 2,8 % від загальнодержавних, дещо вища частка мінеральних вод – 3,5%. Родовища останніх зосереджені у західних, південно-західних та північних районах області: Теофіпольському, Волочиському, Городецькому, Кам'янець-Подільському, Шепетівському, Полонському.

У Вінницькій області чотири види сировини – камінь будівельний, каоліни, сировина для будівельної кераміки та камінь пиляний становлять 85,4% від усіх розвіданих запасів твердих корисних копалин. При цьому у структурі МСР області половину (45,5%) займають магматичні й осадові породи, які використовуються для виробництва щебеню і бутового каменю; частки інших ресурсів коливаються у межах 0,1-4%. Тобто, в області наявний досить вузький спектр розвіданої мінеральної сировини, тим більше зі значними запасами. Як і в інших подільських областях, на Вінниччині окремі райони мають у розпорядженні дуже малий вибір мінеральної сировини: Чечельницький – пісок будівельний і цегельно-черепичну сировину, Тульчинський – камінь будівельний і цегельно-черепичну сировину. Така ж картина у Бершадському, Калинівському, Оратівському, Теплицькому районах. І лише Ямпільський, Шаргородський, Піщанський, Козятинський райони вирізняються наявністю на їх території розвіданих запасів 4-8 видів переважно будівельної сировини. Характерною особливістю області є порівняно добра забезпеченість майже усіх районів каменем будівельним (за винятком Чечельницького).

Пріоритетне значення серед мінерально-сировинних ресурсів Вінниччини безумовно мають розвідані тут значні запаси первинних каолінів (понад 150 млн. т), які зосереджені в основному на території Козятинського і, частково, Липовецького районів. Дуже вагомий потенціал області – величезні запаси каменю будівельного (понад 464 млн. т). Родовища

останнього відомі майже в усіх районах області, основні ж запаси зосереджені у Калинівському, Жмеринському, Немирівському, Вінницькому та ін. районах. Що стосується покладів каменю пиляного (понад 122 млн. т), то вони концентруються лише у декількох південних районах – Шаргородському, Томашпільському, Піщанському (Мурафські Товтри).

Область володіє також потужними запасами сировини для будівельної кераміки (понад 133 млн. т), цукрової сировини (більше 31 млн. т), вапняків для випалювання вапна, піску будівельного, каменю облицювального. У той же час вона повністю позбавлена розвіданих ресурсів цементної сировини, крейди будівельної, гіпсів, скляних пісків та ін. Незначні запаси керамзитової сировини, бентонітових глин, торфу.

Із розвіданих в області запасів мінеральної сировини лише каоліни становлять значну частку у загальнодержавному балансі (понад 34 %), частка вапняків-меліорантів та каменю пиляного також досить висока – 11-13%. Цінною сировиною можуть вважатись біотит-гранатові граніти (абразиви), частка яких досягає 8% від загальних в Україні, а також родовища вапняків для цукроварень (понад 9%), зосереджені у Піщанському районі. Біля 5% від загальнодержавних становлять запаси вапняків для вапна, каменю будівельного, сировини для будівельної кераміки. Частки інших видів будівельної сировини не перевищують 0,3-1,5%.

Найбагатші мінеральною сировиною райони – Козятинський, Жмеринський, Піщанський, Шаргородський, Калинівський. І, навпаки, дуже незначні розвідані запаси сировини наявні у Муровано-Куриловецькому, Чечельницькому, Барському, Тульчинському та деяких інших районах.

Запаси розвіданих в області прісних підземних вод також незначні (137 тис. м³/добу) і становлять всього 0,93% від загальнодержавних, частка запасів мінеральних вод суттєво вища – 5,3% і зосереджені вони на території 7 районів [1].

Цікаво, що у структурі МСР Поділля *загалом* найсуттєвішою є лише частка каменю будівельного (34%). Вона різко виділяється на фоні ширшого у порівнянні з окремими областями спектру видів сировини. По 10-11% у регіональному балансі припадає на цементну сировину, вапняк для вапна та цегельно-черепичну сировину, 5-6% складають частки сировини для цукроварень, каолінів, каменю пиляного, піску будівельного. Частки інших видів сировини не перевищують 0,1-1,9%.

Розвідані запаси каменю для виробництва буту і щебеню у регіоні перевищують 909 млн. т, вапняків для виробництва вапна – понад 304 млн. т, сировини для будівельної і грубої кераміки – понад 299 млн. т. Значні запаси сировини для цукроварень, виробництва цементу, каменю пиляного, піску будівельного, гіпсу та ін. Важливе значення мають поклади первинних каолінів, торфу, абразивної сировини, сапонітів.

У загальнодержавному балансі високі регіональні частки вапняків-меліорантів (>54%), сировини для цукроварень (майже 44%), вапняків для вапна (40%), глини бентонітової (33%), каолінів (36%), каменю пиляного (15%) та ін.

Таким чином, у порівнянні з іншими регіонами України, Поділля вирізняється насамперед наявністю розвіданих запасів декількох видів будівельної і технологічної сировини, а саме: каменю будівельного, каолінів первинних, вапняків для вапна, каменю пиляного, сировини для будівельної кераміки, для цукрової та цементної промисловості.

Безсумнівно також, що перспективи регіону щодо нарощування мінерально-сировинного потенціалу пов'язуються зараз із затвердженням розвіданих запасів агрохімічної сировини: зернистих фосфоритів, фосфоритоносних крейдоподібних вапняків, глауконітів, апатитів, а також подальшими пошуками та розвідкою графітів, сапонітів, опоклоподібних порід і трепелів, польвошпатової сировини, флюориту, нафти і газу, золота та інших видів сировини.

Література:

1. Сивий М.Я. Мінеральні ресурси Поділля: конструктивно-географічний аналіз і синтез. – Тернопіль, Підручники і посібники, 2004. – 657 с.

Summary:

Myroslav Syvii. COMPONENT STRUCTURE AND POTENTIAL OF MINERAL RAW RESOURCES OF PODILLYA.

Component composition is estimated and mineral raw resources potential of Podillya is analyzed. Conclusions about possibilities of its stratification were made.

УДК 911.3 (477.83)

Лідія КУЗНЯК, Мирослава КНИШ

ДЕПРЕСИВНИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ РАЙОН: СУТЬ ПОНЯТТЯ

Побудова ринкової економіки в Україні супроводжується посиленням процесів диференціації соціально-економічного розвитку регіонів. Внаслідок кризових явищ у суспільстві в 90-х роках ХХ століття в країні виникають активні і депресивні в економічному відношенні території. Останні потребують підтримки з боку держави, так як вони не володіють достатніми власними ресурсами для переходу до суспільно-економічної діяльності в нових умовах. У зв'язку з цим у сучасних наукових дослідженнях проблема депресивних територій розглядається як одне з найактуальніших завдань суспільної географії.

Питання депресивних територій виявляється в низці публікацій географів і економістів: [2; 4; 5; 6; 8; 9; 10; 11; 13; 14; 15; 16]. В усіх зазначених роботах висвітлюється понятійно-термінологічний апарат, підходи і критерії виокремлення депресивних регіонів.

В даній статті ставиться завдання: розкрити поняття депресивного адміністративного району в суспільній географії.

Для висвітлення теми зупинимося передусім на ключових поняттях, зокрема “депресивний адміністративний район”, “депресивний регіон”, “депресивна територія”.

Поняття “депресивний регіон” вперше застосовано в західній економічній літературі у 1929 році під час Великої економічної кризи в Англії. А у вітчизняних наукових публікаціях, присвячених регіональним аспектам розвитку – у 70-80-х роках. При цьому, депресивними вважалися території з найвищим рівнем безробіття [11, с.110]. Одночасно з терміном “депресія” почали використовувати синоніми: “район бід” (у ФРН – райони, що мають найнижчі темпи економічного зростання, найвищий рівень безробіття, та не мають можливості без втручання держави розв'язати свої соціальні та економічні проблеми [11, с.110]), “проблемний район”, “економічно відсталий район”, “кризовий район”, “слаборозвинений район”. У наш час більшість вчених кожне з цих понять розглядають як відмінні між собою.

У вітчизняній і західній науковій літературі не має єдності щодо тлумачення терміна “депресія”. У найширшому розумінні під терміном “депресія” (лат. depressus – пригнічення) розуміють стан економіки, що характеризується тривалим застоєм на низькому рівні (нижчому за попередній), відсутністю підйому виробництва і ділової активності, низьким попитом на товари і послуги, а також безробіття [3, с.312].

В сучасній науковій літературі до “депресивних” переважно відносять території, у яких в силу дії політичних, економічних, соціальних, екологічних та інших чинників перестає працювати механізм саморозвитку. В результаті такі території не можуть за допомогою внутрішніх сил та резервів змінювати негативні тенденції розвитку на позитивні.

На таких позиціях стоїть низка вчених, котрі зазначають, що “депресія” – це така соціально-економічна ситуація, для якої характерні падіння виробництва, тенденція до